

ČIMBENICI ISELJAVANJA SEOSKOG PUČANSTVA U REPUBLICI HRVATSKOJ

FACTORS AFFECTING MIGRATION FROM THE CROATIAN RURAL AREA

I. Grgić, T. Žimbrek, M. Tratnik

SAŽETAK

U radu se daju rezultati istraživanja migracija u seoskom području Republike Hrvatske. Cilj je istražiti čimbenike koji utječu na iseljavanje seoskog stanovništva Republike Hrvatske. Istraživanje je provedeno 2007. godine na uzorku od 914 ispitanika dobi od 24 do 45 godina u seoskom području Republike Hrvatske. Odabir naselja i ispitanika bio je slučajan.

Provedeno istraživanje pokazuje da su najveće poteškoće života u hrvatskom seoskom području gospodarske naravi, manjak zaposlenja, slaba mogućnost izbora zanimanja i niža zarada u odnosu na zaposlenje u gradu. Petina ispitanika nije zadovoljna uvjetima seoskog života i namjerava se iseliti. To je zabrinjavajući pokazatelj budući da se radi o populaciji koja je u pravilu završila proces obrazovanja i većinom osnovala obitelj. Najviše mogućih iseljenika, što je bilo i za očekivati, je iz gospodarski nerazvijenih područja Republike Hrvatske.

Daljnja depopulacija hrvatskog sela bila bi pogubna, a njene najveće posljedice bile bi: prevelika urbanizacija, posebice velikih gradova, daljnji neravnomjerni razvitak Republike Hrvatske te nedovoljno iskorištenje prostornog, proizvodnog i ljudskog potencijala. S obzirom na strateški cilj ulaska Republike Hrvatske u Europsku uniju, navedeno predstavlja bitno ograničenje njene uspješne prilagodbe europskoj ekonomskoj integraciji.

Iseljavanje seoskog pučanstva može se spriječiti prvenstveno povećanjem zaposlenosti i dohotka te stvaranjem takve fizičke i društvene infrastrukture u seoskom području koja će bitno poboljšati životne uvjete seoskog pučanstva. Seoska područja, poglavito gospodarski nerazvijena, nemaju dovoljno vlastitih

mogućnosti za ubrzanje razvoja odnosno za nužno smanjivanje razlika u kakvoći življenja prema gradskim područjima. Zbog toga je nužno da njihov razvojni proces više nego dosada potpomogne Država osmišljenim mjerama regionalnog razvoja, uz svekoliku potporu lokalne uprave i samouprave. U tome bi svoj znatan obol trebalo dati novo-osnovano Ministarstvo za regionalni razvoj.

Ključne riječi: Republika Hrvatska, regionalni razvoj, seosko područje, iseljavanje, kakvoća življenja.

ABSTRACT

The paper presents results of the research study on migrations in rural areas of the Republic of Croatia. The aim was to determine factors influencing migrations of rural population in Croatia. The research was carried out in 2007 on 914 respondents from 25 to 45 years of age. The rural communities and respondents were selected on a random basis.

The study results indicate that the major difficulties in rural life in Croatia are of economic nature: lack of employment opportunities, inadequate choice of profession and lower income in comparison with employment in urban areas. One fifth of the respondents is not satisfied with conditions of rural life and intends to leave villages. This is a very disturbing indicator, since it refers to population, which in general, has finished education and started a family. As we expect, the largest number of potential migrants comes from economically underdeveloped Croatian areas.

Further depopulation of Croatian villages would have dramatic effects, and the worst consequences would be excessive urbanization, especially of large cities, further uneven development of the Republic of Croatia, and insufficient utilization of spatial, production and human resources. Since the strategic Croatian goal is to become a member of the European Union, this is a major obstacle to its successful adjustment to the European economic integration.

The migration of rural population could be prevented primarily by increase in employment and income opportunities and creation of such physical and social infrastructure in rural areas that would considerably improve living conditions for rural population. The rural areas, particularly underdeveloped,

have no adequate capacities for intensification of its development and diminishing differences in their quality of life compared to urban areas. Thus, the state support is increasingly required by introducing measures of regional development with complementary support of the local government. The newly founded Ministry of Regional Development is therefore inevitable in this process.

Key words: the Republic of Croatia, regional development, rural areas, migration, quality of life.

UVOD

Migracije pučanstva povijesni su fenomen različitih uzroka. Vrlo često migracije su uvjetovane ratovima, zatim prirodnim katastrofama te u posljednje doba najčešće ekonomskim i socijalnim pobudama (Wertheimer - Baletić 1999; Wertheimer – Baletić, 2002; Wertheimer - Baletić i Živić, 2003). Područja u koja pučanstvo odlazi, u početku bliža, postaju sve udaljenija zbog razvitku prometa i dostupnosti informacija (Čizmić i Živić, 2005). Na području Republike Hrvatske već duže je nazočna demografska polarizacija na atraktivna (populacijska) i neatraktivna (depopulacijska) područja.

Povijesno, seoski razvitak koji je bio sporiji u odnosu na urbani, često je ograničavao poboljšanje uvjeta na poljoprivrednim gospodarstvima. Suvremeni koncept razvoja sela treba omogućiti, u usporedbi s gradskim, veću jednakost za sve seoske žitelje u dohotku, stanovanju, zdravstvenoj i zaštiti i drugim dobrima i uslugama (Cramer i Jensen, 1997).

U posljednje doba posebnu pozornost pobuđuju seobe između gradskih i seoskih sredina. Gradska područja, primjerice Grad Zagreb, žele «ograničiti» fizički dotok novog pučanstva zbog svojih apsorpcijskih mogućnosti (Bašić, 2003). Mišljenja stanovnika Zagreba su da bi se značajniji rezultati dobili ako bi se ulagalo u seoska područja (Juračak, J. i sur., 2005). Zagovarajući policentričan razvitak, oni načinom dobrog gospodara žele da se resursi u seoskim područjima više koriste jer se time postiže veći ukupni „output“ te zaustavlja devastacija/zapuštanje prirodnih i proizvodnih resursa (zemljišta, šuma, izgrađenih objekata i drugog).

Jačanje gospodarstva i podizanje životnog standarda u seoskom području preduvjet je zaustavljanja negativnih demografskih promjena (starenja pučanstva, prirodnog pada u pojedinim područjima) i rješavanja problema nezaposlenosti (Gelo, 1997; Akrap, 2002). Međutim, još uvijek promišljanje razvoja seoskog područja nezamislivo je bez znatne uloge poljoprivrede i djelatnosti vezanih uz nju. Mnogi vjeruju da će se decentralizacijom gospodarskih djelatnosti povećati gospodarska učinkovitost i poboljšati društvena dobrobit seoskog pučanstva. Krize u velikim gradovima u svladavanju vlastitih društvenih poteškoća imale su također veliki utjecaj na ponovno zanimanje za seoski razvitak. (Cramer i Jensen, 1997)

U posljednjih tridesetak godina u Republici Hrvatskoj dolazi do smanjenja pučanstva ovisnog o poljoprivrednim resursima i proizvodnji. Poljoprivreda kao glavni gospodarski segment seoskog područja Republike Hrvatske temelji se na prosječno malim poljoprivrednim gospodarstvima s niskom tehničko-tehnološkom opremljenošću i nedovoljnoj gospodarskoj učinkovitosti. Nepovoljna je dobna i obrazovna struktura poljoprivrednika, slabo je razvijena tržišna infrastruktura, neriješeno je pitanje tržišta zemljištem, nerazvijeni su oblicima poslovnog organiziranja, uključujući i zadrugarstvo, te općenito nedostaje prepoznatljivi imidž određenog područja.

PREDMET, CILJ I METODE RADA

Predmet ovoga rada je kakvoća života u seoskom području Republike Hrvatske kako je percipiraju ispitanici uključeni u istraživanje.

Istraživanjem je obuhvaćeno seosko područje Republike Hrvatske površine 47.940 km² na kojem je 2001. godine živjelo 1.608.910 odnosno 36,4% stanovnika Republike Hrvatske.

Cilj je istražiti čimbenike koji mogu utjecati na iseljavanje seoskog stanovništva Republike Hrvatske.

Istraživanje je provedeno anketnom metodom na uzorku od 914 ispitanika iz svih hrvatskih županija. Uzorak je odabran tako da su u prvom koraku isključena sva naselja s više od 100 osoba po km² (kriterij FAO). U drugom

koraku određena je kvota po županijama¹, a broj anketa u svakoj županiji određen je prema udjelu seoskog pučanstva županije u ukupnom seoskom pučanstvu Republike Hrvatske². Treći korak je slučajni odabir po dvije jedinice lokalne samouprave unutar županije i slučajan izbor tri seoska naselja unutar tih jedinica. U svakom od tih naselja proveden je razmjerni broj anketa.

Jedinica anketiranja je kućanstvo, a unutar kućanstva jedan član-ispitanik u dobi između 25 i 45 godina. Pošlo se od pretpostavke da su to osobe s izgrađenim sustavom vrijednosti, tj. osobe koje su završile školovanje, radno su i u ostalim životnim vrijednostima određene te mogu kvalitetno prosuđivati i dati kvalificiran odgovor na anketna pitanja. Istodobno to su osobe koje su pritajeni iseljenici čijim bi se odlaskom učinila izravna šteta ali i velika, teško mjerljiva neizravna šteta (Hodžić, 2000). Oni spadaju u najbolju proizvodnu, reproduktivnu i društvenu skupinu čiji bi odlazak ukazao na život bez perspektive u dotičnom naselju, ali i smanjio inače postojeći mali dio apsorpcijski vitalnog pučanstva za možebitne ideje i postupke kako lokalnih i državnih tijela tako i gospodarskih subjekata.

Odabir kućanstava unutar sela također je bio slučajan, izabrano je svako drugo kućanstvo (korak izbora je 2).

Obrada anketnih podataka obavljena je pomoću SPSS paketa (*Statistical Package for Social Sciences*).

REZULTATI I RASPRAVA

Kakvoća životnih uvjeta u naselju ispitanika

Kod bilo kakve procjene pred ispitanika se općenito postavlja problem: „kako objektivno vrednovati kakvoću pojave kroz osobni osjećaj vrijednosti i kako odabrati pojavu/kakvoću s kojom ispitanik uspoređuje svoje viđenje?“ U konkretnom slučaju, radi se o životnim uvjetima u naselju ispitanika i njegovoj

¹ Republika Hrvatska upravno je podijeljena na 21 županiju uključujući grad Zagreb.

² Manje promjene koje su učinjene pri odabiru temelje se na procjeni stručnjaka-poznavatelja stanja seoskog područja pojedine županije.

«skrivenoj» usporedbi sa stanjem kakvo bi trebalo biti ili najčešće kakvo negdje i jest (u gradu).

U ovome istraživanju ispitanici su općenito dosta kritični u ocjeni kakvoće životnih uvjeta pri čemu je dosta teško razlučiti objektivnu kritičnost u odnosu na njihov osjećaj da je negdje drugdje i nešto bolje. Vrlo često ispitanici kojima se ponudi ovakav set pitanja nesvjesno pokušavaju umanjiti nešto što je dobro «mислеći da će na taj način zainteresiranu drugu stranu u istraživanju potaknuti da nešto i učini odnosno poboljša». Uz sve navedene nedostatke, ispitanici su pokazali dosta kritičnosti spram ponuđenih obilježja kojima možemo označiti kakvoću životnih uvjeta u njihovom naselju što se vidi i u najvišoj prosječnoj ocjeni od 3,5 (ocjena od 1 - najlošije do 5 - najbolje).

Ne ulazeći koliko prosječna ocjena za pojedino obilježje kakvoće životnih uvjeta potiče na akciju, njihovo razmišljanje o napuštanju naselja dobar su putokaz za djelovanje lokalne samouprave i državne uprave (Lajić, 1992; Lajić i sur., 2001).

Na odluku „ostati ili napustiti svoje naselje?“ značajno utječe uočavanje pojedinca o kakvoći životnih uvjeta u njihovom naselju.

Ispitanicima je ponuđena skupina pitanja «ocijenite kakvoću življenja u Vašem mjestu» s ukupno 13 pitanja i s mogućnošću ocjene 1 (nezadovoljavajuće); 2 (zadovoljavajuće); 3 (dobro); 4 (vrlo dobro) i 5 (odlično). Viša ocjena znači stoga veće zadovoljstvo određenim obilježjem života na selu.

- Najveću prosječnu ocjenu dobili su međuljudski odnosi i oni su vrlo dobri (3,5) pri čemu ih samo 5,4% ispitanika ocjenjuje nezadovoljavajućim.
- Opskrba mješovitom robom je po procjeni ispitanika u prosjeku dobra a nezadovoljavajućom je smatra 20% ispitanika.
- Selo je sve bliže gradskim središtima pa je problem prometne povezanosti sve manje naglašen. Ispitanici prometnu povezanost svoga mjesta s općinskim/gradskim središtem u prosjeku ocjenjuju dobrom.
- Sve veća pozornost se posvećuje uređenosti stambenih objekata (prosječna ocjena 2,7) pri čemu ih samo 14,1% smatra nezadovoljavajuće uređenim.

- U posljednje doba puno je učinjeno na izgradnji komunalne infrastrukture u seoskim područjima (vodovod, kanalizacija, plin, telefon i sl.) što ispitanici procjenjuju prosječnim (od zadovoljavajuće do dobre). Jedna četvrtina je ipak ocjenjuje nezadovoljavajućom.
- Uređenost javnih površina se također drži važnim (prosječna ocjena 2,2), pri čemu ih više od trećine (35,4%) drži nezadovoljavajuće uređenim.
- Zdravstvene usluge (ambulanta, ljekarna) po procjeni ispitanika su nešto iznad zadovoljavajućeg (2,2). Zabrinjava i upozorava to da čak 41,2% ispitanika njih drži nezadovoljavajućim. Dobna struktura seoskog pučanstva (sve veći udio starih i nemoćnih koje su u većini mlađi napustili odlaskom u gradove) i njihova potreba za zdravstvenim uslugama zabrinjava i ispitivani dio populacije koji je uspoređuje sa zdravstvenim uslugama u bližim ili češće u velikim središtima (posebice Zagrebu).
- Obrazovne usluge najčešće se svode na obavezno osnovno obrazovanje pa ispitanici tome daju ocjenu neznatno iznad zadovoljavajuće. Više od trećine ispitanika (35,8%) drži da te usluge nisu zadovoljavajuće.
- Financijske i slične službe (banke, bankomati, poštanski uredi i sl.) sve su prisutnije i dostupnije što prepoznaju i ispitanici i s obzirom na svoje potrebe oni ih u prosjeku smatraju zadovoljavajućim. Međutim, sve veće svakodnevne potrebe za tim uslugama koje se u seoskom području ne mogu u potpunosti ispuniti gotovo polovica ispitanika (44,1%) drži nezadovoljavajućim.
- Jedan od najvećih nedostataka su *socijalne usluge* kao što su dječji vrtić, jaslice, starački dom i sl. Ispitanici ih ocjenjuju relativno skromnim tj. ispod zadovoljavajućih (prosječna ocjena 1,9). Preko polovica ispitanika (52,2%) drži da nisu zadovoljavajuće.
- Mogućnost zaposlenja u vlastitom mjestu u prosjeku je mala (ocjena 1,6), što je jedno od bitnih ograničenja ostanka u njemu. Preko dvije trećine (64,6%) ispitanika drži da je mogućnost zaposlenja nezadovoljavajuća, a tek 5,6% da su te mogućnosti dobre do odlične

- Seoska sredina je najčešće ograničena uskim spektrom svekolikog izbora pa tako i izbora zanimanja, što su potvrdili i ispitanici s prosječnim zadovoljstvom bližim najnižoj ocjeni (1,5). Čak 67,4% njih drži da je spektar zanimanja nezadovoljavajući, jedna petina zadovoljavajući, a samo jedna desetina dobrim do odličnim.
- Većina ispitanika (70,5%) zaradu u svome mjestu u odnosu na grad procjenjuje manjom, podjednakom njih četvrtina (25,7%), a većom samo 3,8% ispitanika.
- Vrlo veliki postotak (73,7%) drži da su kulturna događanja u njihovom mjestu rijetka, njih 22,6% da su povremena te samo 3,7% da su česta.

PREDNOST I NEDOSTACI ŽIVOTA U NASELJU ISPITANIKA

Procjena te usporedba «dobre i loše strane života u mjestu ispitanika u odnosu na život u gradu» susreće se sa dva značajna pitanja: 1) koliko ispitanik kvalitetno/objektivno može procijeniti svoju sredinu i 2) koliko je općenito upoznat sa životom u gradu. Za prvo (procjenu) bitan je ipak njegov osobni osjećaj lošeg i dobrog što konačno određuje sve njegove buduće postupke te tako i želju za napuštanjem sadašnjeg mjesta življenja. „*Kako se u gradu živi?*“ većina ispitanika ipak je mogla u većoj ili manjoj mjeri i vidjeti/osjetiti zbog dosadašnjih intenzivnih migracija na relaciji selo-grad te ispitanici iz ove dobne skupine već imaju nekoga u gradu kod koga su i sami boravili i barem na kratko upoznali život u njemu.

Odluka „*otići ili ostati?*“, osim značajnog utjecaja sreće, slučaja i sličnog, najviše se temelji na dugogodišnjim osobnim ocjenama, procjenama i usporedbama kakvoće života u jednoj sredini. Najčešće, nedostaci života vrednuju se i ponderiraju većim ponderom od prednosti.

Zato je ispitanicima ponuđeno na procjenu 26 prosudbi koje su mogli ocijeniti ocjenom 1 (potpuno nesuglasan); 2 (nesuglasan); 3 (niti suglasan niti nesuglasan); 4 (suglasan) i 5 (potpuno suglasan). Viša ocjena znači i njihovu veću suglasnost s ponuđenom tvrdnjom.

Općenito su ispitanici ponuđenim tvrdnjama dali u prosjeku visoku ocjenu, što je za većinu tvrdnji značilo da su s njom suglasni ili potpuno suglasni.

I. Grgić i sur.: Čimbenici iseljavanja seoskog pučanstva
u Republici Hrvatskoj

Tablica 1. Dobre i loše strane života u mjestu ispitanika u odnosu na život u gradu

Percepcija	Postotak odgovora ^a					Prosječna ocjena
	1	2	3	4	5	
Bolji su prirodni uvjeti, veći suživot s prirodom	-	-	12,5	25,0	62,5	4,4
Manje je onečišćenje (zagađenost) prostora	-	-	12,5	25,0	62,5	4,3
Manje je zabavnih i kulturnih sadržaja	-	6,3	12,5	18,8	62,5	4,3
Više je fizičkog rada	-	-	18,8	18,8	62,5	4,2
Manje su mogućnosti za školovanje i usavršavanje	6,3	-	6,3	37,5	50,0	4,2
Manje su mogućnosti za politički i gospodarski uspjeh	-	6,3	12,5	37,5	43,8	4,2
Veći je slobodan prostor	-	6,3	6,3	37,5	50,0	4,2
Humaniji je prostor za stanovanje	-	6,3	1,5	43,8	37,5	4,1
Više se čuva tradicija	-	6,3	12,5	31,3	50,0	4,1
Zdravija je prehrana	-	-	31,3	6,3	62,5	4,1
Jače su obiteljske veze	-	-	25,0	18,8	56,3	4,1
Veća je osobna sigurnost	-	-	25,0	18,8	56,3	4,1
Veća je prisutnost vjere i vjerskog života	-	12,5	6,3	31,3	50,0	4,1
Bliskiji je kontakt sa sumještanima	-	12,5	6,3	68,8	12,5	4,0
Manje je odmora	-	12,5	18,8	18,8	50,0	4,0
Manje je slobodnog vremena	-	-	25,0	25,0	50,0	4,0
Sredina je konzervativnija	-	12,5	25,0	25,0	37,5	4,0
Manja je zarada (plaća)	-	12,5	25,0	12,5	50,0	3,9
Život je manje stresan	-	6,3	37,5	31,3	25,0	3,8
Veća je prometna izoliranost	6,3	12,5	18,8	25,0	37,5	3,8
Manja je privatnost pojedinca	6,3	6,3	6,3	43,8	37,5	3,8
Manje je kriminala, alkoholizma, narkomanije i sl.	6,3	6,3	12,5	25,0	50,0	3,8
Lošija je komunalna opremljenost (voda, plin i sl.)	12,5	6,3	6,3	43,8	31,3	3,8
Manje su socijalne razlike	-	25,0	43,8	31,3	-	3,6
Lošije je uređen stambeni prostor	18,8	18,8	12,5	37,5	12,5	3,4
Manji su troškovi života	31,3	12,5	18,8	31,3	6,3	3,2

^a 1 (Uopće se ne slažem); 2 (Ne slažem se); 3 (Niti se slažem niti ne slažem); 4 (Slažem se) i 5 (Potpuno se slažem)

Izvor: Anketno istraživanje

Ispitanici su svjesni boljih prirodnih uvjeta i većeg suživota s prirodom u svome mjestu (4,4) pri čemu se čak 92,4% s time slaže i potpuno slaže. Slična tome je i njihova percepcija prednosti manjeg onečišćenja područja (4,3) s čime je suglasno 43,8% te potpuno suglasno 47,4% ispitanika.

Selo je u pravilu, u odnosu na grad, u lošem položaju glede zabavnih i kulturnih sadržaja (4,3). S time je suglasno 34,4% te u potpunosti suglasno 52,4% ispitanika. Život u seoskom području često se percipira izrekom «radi se od jutra do sutra» te i ispitanici u visokom su suglasju s njom u odnosu na život u gradu (4,2). Da je u selu više fizičkog rada suglasno je 41,0 % te u potpunosti suglasno 41,3% ispitanika.

Nedostatak odgojno-obrazovnih ustanova kod ispitanika dovodi do ocjene da su u njihovom mjestu značajno manje mogućnosti za školovanje (4,2) nego u gradu s čime je suglasno i u potpunosti suglasno 83,3% ispitanika, ali i da je značajno manja mogućnost za politički i gospodarski uspjeh (4,2) što misli čak 79,4% ispitanih osoba.

Veći slobodni prostor nego u gradu uočava znatan broj ispitanika (4,2) s čime je suglasno i potpuno suglasno njih 83,5%. Općeniti dojam ispitanika je da je njihovo životno područje humanije za stanovanje nego gradske sredine (4,1) s čime je suglasno 43% te potpuno suglasno 34,4% ispitanika.

U selu se drži i čuva tradicija više nego u gradu (4,1) s čime je suglasno i potpuno suglasno čak 81,5% ispitanika. Bez obzira na »industrializaciju sela« većina ispitanika prehranu procjenjuje zdravijom nego u gradu (4,1) s čime je suglasno i potpuno suglasno 77,6% ispitanika. Nazočnost tradicijskog u seoskim sredinama temelji se i na jačim obiteljskim vezama nego onima u gradu (4,1) s čime je suglasno i potpuno suglasno 78,1% ispitanika.

Naglašena nazočnost obiteljskih veza daje i osjećaj veće osobne sigurnosti (4,1) s čime je suglasno i potpuno suglasno 81% ispitanika. U seoskom području veća je nazočnost vjere i vjerskog života (4,1) što je mišljenje velikog dijela ispitanika (79,1%).

Manja mjesta su često i mjesta naglašenijih međuljudskih kontakata sumještana što ispitanici navode kao značajnu prednost u odnosu na grad (4,1). S time je suglasno 42,5% te potpuno suglasno 34,6% ispitanika. Shodno tome, sve pogodnosti prirodnog okruženja nisu i područje «ljenčarenja» te se ispitanici slažu da je u njihovom mjestu manje odmora nego u gradu (4,0) s

čime je suglasno njih 37,4% te potpuno suglasno 36,7%. Manje odmora znači i manje slobodnog vremena (4,0) s čime je suglasno 37,4% te potpuno suglasno 38%.

Oko dvije trećine (68,2%) ispitanika suglasno je i potpuno suglasno s tvrdnjom da je u selu u odnosu na grad manja zarada, njih 22,6% nema izraženo mišljenje te ih 9,2% s time nije suglasno. Navedene prednosti nisu pogodovale i percepciji manje stresnog života (3,8) s čime je suglasno 38,0 a potpuno suglasno 29,3% ispitanika. Jedna petina ispitanika o tome nema određeno mišljenje (niti suglasni niti nesuglasni).

Naglašenija prometna izoliranost je bliža procjeni «suglasan » (prosječna ocjena 3,8) što misli 37,8% ispitanika te u potpunosti suglasno njih 28,1%.

Privatnost pojedinca u seoskim sredinama je ograničena brojnošću, manjim životnim područjem, obiteljskim vezama, tradicijom i drugim. Čak 69,2% ispitanika drži da je privatnost u selu manja nego u gradu što na koncu ne mora imati loše posljedice za pojedinca.

Kriminal, alkoholizam, narkomanija i sl. nisu biljeg samo gradskog područja, ali svoj područje ispitanici još uvijek procjenjuju sigurnijim i manje «zatrovanim» (3,8). S tvrdnjom da je u selu manje kriminala, alkoholizma i narkomanije suglasno je i potpuno suglasno 69,2% ispitanika dočim jedna petina nema o tome izraženo mišljenje.

Da je lošija komunalna opremljenost svoga sela u odnosu na grad suglasne je i potpuno suglasno gotovo dvije trećine ispitanika (66,2%). Jedna petina o tome nema mišljenje dok njih 13,3% s time nije suglasna.

Socijalne razlike nazočne su i zamjetne neovisno o području te ih ispitanici ne vrednuju kao prednost prema gradu (3,6). Jedna trećina (31,8%) nema o tome mišljenje, 36% ih je suglasno da su te razlike manje nego u gradu a potpuno suglasno s tim njih 19,7%.

Da je u njihovom naselju lošije uređen stambeni prostor nije suglasno 23,1% ispitanika, trećina ih o tome nema mišljenje, trećina je suglasna te 18% u potpunosti suglasno s navedenom tvrdnjom.

Sve veća količina kupljenih potrepština za kućanstvo, značenje troškova života približava se onima u gradu (3,2). S tvrdnjom da su troškovi niži nego u

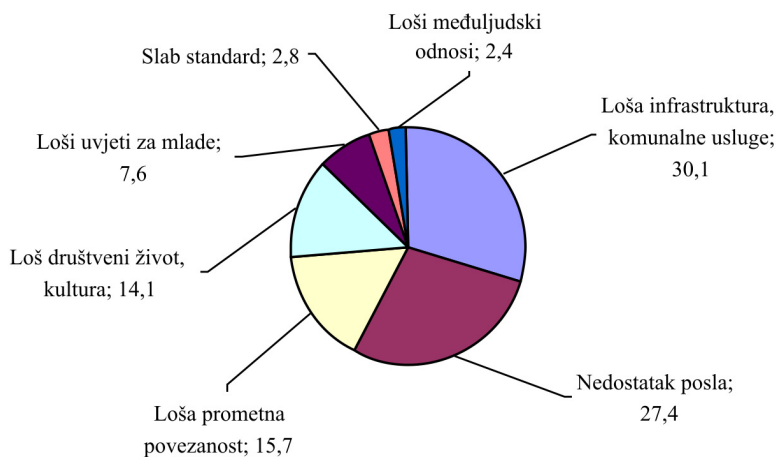
gradu suglasni i potpuno suglasni 44,5%, a s tim u nesuglasju približno jedna trećina (28,1%), dok su ni suglasni ni nesuglasni čak 27,4%.

Motivi za napuštanje sadašnjeg naselja

Preko polovice ispitanika zadovoljno je svojim životom u selu (54,2%). Trećina ispitanika nije ni zadovoljna ni nezadovoljna, a 15,7% ih je nezadovoljno.

Bez obzira na osobni osjećaj zadovoljstva njih trećina kao najveći problem u svome selu vidi ukupnu infrastrukturu i nedovoljne komunalne usluge.

Graf 1. najveći problem mjesta u kojem žive ispitanici (%)

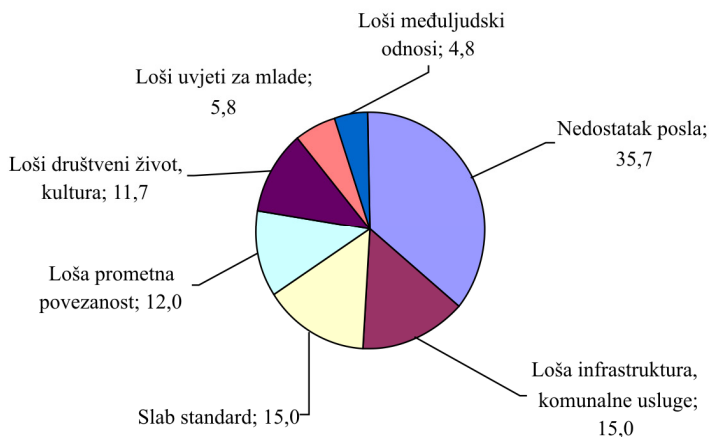
Izvor: Anketno istraživanje

Nešto manje (27,4%) ih ističe nedostatak posla, a prometnu povezanost i loš društveni život ističe njih 15,7% odnosno 14,1%. Kao opći problem mjesta slab standard i međuljudske odnose procjenjuje samo 5,2% ispitanika.

Kao vlastitu najveću poteškoću u mjestu njih 35,7% ističe nedostatak posla, po 15% slab standard i lošu infrastrukturu, za oko 12% to su slaba prometna

povezanost i nedovoljan društveni život, a njih 5% drži da su to međuljudski odnosi.

Graf 2 Najveći osobni problem ispitanika životom u svome naselju (%)

Izvor: Anketno istraživanje

Gotovo petina ispitanika (19%) odnosno njih 176 napustili bi svoje mjesto. Najveći broj njih (59,1%) još nije donio konačnu odluku o mjestu kamo misle otići, njih 36,9% misli otići u određeni grad, 2,3% u inozemstvo te 1,7% u neko drugo selo.

Kao razlog mogućeg preseljenja preko polovice navode posao (53%), više od trećine (38,9%) bolje životne uvjete u gradu, a najmanji dio školovanje (5,4%), međuljudske odnose (2%), itd.

Ostali ispitanici odlučili su ostati u svome selu. Kao motiv ostanka trećina navodi da je općenito zadovoljna životom na selu (29,4%), manji dio (17,6%) to neće učiniti zbog obitelji, zbog imanja (16,3%), privrženosti rodnom mjestu/kraju (14,6%) te najmanji dio zbog posla (8,3%).

Na pitanje «namjerava li netko drugi iz Vaše obitelji u skoroj budućnosti napustiti svoje mjesto?» 10% ispitanika odgovorilo je potvrdno, pri čemu su najzastupljenija djeca (58,5%), braća ili sestre (14,9%) te cijela obitelj (5,3%).

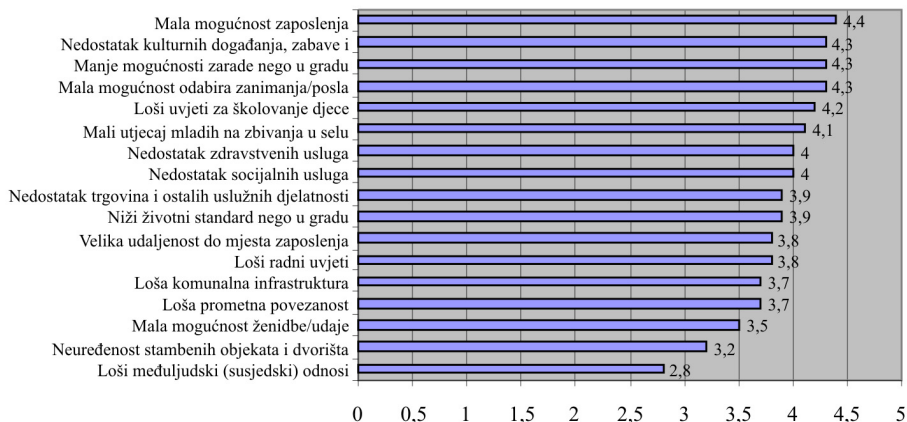
Na pitanje „kako smanjiti odlazak ljudi iz sela u gradove odnosno što bi trebalo učiniti?“ najveći dio ispitanika (57,1%) na prvo mjesto stavlja problem zaposlenja, manje je bitno poboljšanje općih životnih uvjeta (14,3%), povoljniji krediti i potpora poljoprivredi (12,9%), društveni sadržaji (5,6%), prometno povezivanje (4,2%), itd.

Važnost razloga za napuštanje sadašnjeg naselja

Ispitanici koji su naveli da razmišljaju o odlasku iz svoga mjesta mogli su odgovoriti na pitanje «koliko su važni sljedeći razlozi za Vašu namjeru da napustite svoje mjesto?» pri čemu im je bilo ponuđeno 17 mogućih razloga. Ocijeniti su mogli 1 (potpuno nevažno); 2 (nevažno); 3 (ni važno ni nevažno); 4 (važno) i 5 (jako važno). Viša ocjena znači i veću važnost.

- Vrlo visokom ocjenom (4,4) ispitanici ocjenjuju važnost mogućnosti zaposlenja. Njih 87,8% to drži važnim do jako važnim.
- Sličnom ocjenom pridaju važnost mogućnosti odabira posla (4,3) pri čemu važnim i jako važnim smatra 84,4% ispitanika. Istu ocjenu (4,3) ima i manja mogućnost zarade nego u gradu, što smatra 87% ispitanika.
- U procjeni važnosti za odlazak iz svoga mjesta nedostatak kulturnih događanja, zabave i rekreacije je na ljestvici važnosti visoko (4,3) za 81,7% ispitanika koji to procjenjuju važnim do jako važnim.
- Lošiji uvjeti za školovanje djece u njihovim mjestima značajan su čimbenik odluke o napuštanju sela (4,2) i to za njih 75,9%.

Graf 3. Važnost određenih tvrdnji u namjeri ispitanika da napuste svoje mjesto

Izvor: Anketno istraživanje

«Generacijski sukob» koji je u tradicijskim sredinama prigušeniji, a izražen kroz mali utjecaj mladih na zbivanja u mjestu, visoko je na ljestvici čimbenika bitnih za napuštanje mjesta (4,1). Čak za 46,9% ispitanika to je jako važno, važno za njih 26,6% te nevažno za 10,5% ispitanika.

- Manjak socijalnih ustanova također je bitan pokretač odlaska (4,0) što važnim i jako važnim smatra dvije trećine ispitanika.
- Nedostatak zdravstvenih usluga (4,01) je za dvije trećine važno do jako važno.
- Da je niži životni standard u selu nego u gradu važan za napuštanje mjesta života ispitanici su ocijenili prosječnom ocjenom 3,9 pri čemu je važno do jako važno za 68% ispitanika, a za njih 18% je to nevažno.
- Nedostatak trgovina i uslužnih djelatnosti je bitno u donošenju odluke o napuštanju mjesta (3,9) za dvije trećine ispitanika (66,9%) te nevažno za 13,8%.
- Loši radni uvjeti u njihovom mjestu su u prosjeku važni ispitanicima (3,8), što važnim do jako važnim procjenjuje dvije trećina ispitanika.

- Slično je i s problemom velike udaljenosti do mjesta zaposlenja (3,8) što također dvije trećine ispitanika smatra važnim do jako važnim u odluci da napuste svoje mjesto.
- Loša prometna povezanost mjesta važna je u odluci da napuste svoje mjesto (3,7) za nešto više od polovice ispitanika (57,2%) dočim je to za 17,7% nevažno.
- Približno sličan je odnos i prema lošoj komunalnoj infrastrukturi (vodovod, plin, telefon itd.) (3,7) pri čemu važnim do jako važnim drži 58,2% ispitanika, a jedna petina to smatra nevažnim.
- U malim sredinama i to posebice emigracijskim problem ženidbe/udaje je veći nego u većim. I u ovom istraživanju ispitanici to smatraju važnim (3,5). Čak 40,1% ih drži to jako važnim, važnim 14,8% a nevažnim 27,5%.
- Ispitanici uočavaju problem ne/uređenosti stambenih objekata (3,2), ali ih tek nešto iznad trećine (34,9%) to drži važnim do jako važnim.
- Loši međuljudski odnosi u njihovom mjestu nisu bitan čimbenik odluke o odlasku (2,8). Čak 42,8% drži to nevažnim, trećina je niti suglasna niti nesuglasna, a 22,8% ih drži važnim do jako važnim.

ZAKLJUČCI

Provedeno istraživanje pokazuje da su najveće poteškoće života u seoskom području gospodarske naravi, nedostatak zaposlenja, manja mogućnost izbora zanimanja i slabija zarada u odnosu na gradsko područje.

Na percepciju kakvoće življenja u seoskom području značajno utječe nezadovoljstvo socijalnim i zdravstvenim uslugama, te slabo razvijena komunalna infrastruktura.

Ispitanici su svjesni i prednosti koje donosi seoski život u odnosu na gradski, to jest život u prirodnom okruženju, manje onečišćenja, bolje društvene veze te manji kriminalitet.

Petina ispitanih nije zadovoljna uvjetima seoskog života te se namjerava odseliti. To je zabrinjavajući pokazatelj budući da se radi o populaciji u dobi između 25 i 45 godina, koja je u pravilu završila školovanje i većinom osnovala obitelj.

Razmjerno najviše mogućih iseljenika dolazi iz gospodarski nerazvijenih županija Republike Hrvatske. Među njima više je nezaposlenih osoba i poljoprivrednika.

Za moguće iseljenike najveća poteškoća seoskog života je nedostatak stalnog zaposlenja. Nadalje, oni su puno veći pesimisti kad se procjenjuje budućnost života na selu. Najveće prednosti gradskog života, prema mišljenju tih ispitanika, su bolja mogućnost zaposlenja i dodatna zarada te puno veći izgledi za školovanje i usavršavanje.

Daljnja depopulacija hrvatskog sela bila bi pogubna, a njene najveće posljedice bile bi prekomjerna urbanizacija poglavito velikih gradova, posebice Zagreba i Splita, daljnji neravnomjerni razvitak Republike Hrvatske, nedovoljno iskorištenje prostornog, proizvodnog i ljudskog potencijala, gubitak tradicijskih vrijednosti te posvemašno osiromašenje Republike Hrvatske. Primjeri uspješnih rješenja navedenih problema, koje je istaklo i ovo istraživanje, mogu se naći u višegodišnjom provođenju politike regionalnog razvoja Europske unije pa zatim Švicarske (naseljavanje gorskih područja) i drugih.

Egzodus stanovnika seoskih područja može se spriječiti prvenstveno povećanjem zaposlenosti i dohotka u poljoprivredi i drugim (pratećim i autonomnim) djelatnostima (turizam, usluge) te razvitkom infrastrukture. Sve navedeno upozorava na potrebu oblikovanja politike ravnomjernog regionalnog razvoja odnosno jače ubrzanje sada nerazvijenih seoskih područja, budući da je tu stanje više nego alarmantno. Depopulaciju tih područja treba zaustaviti zbog gospodarskih, strateških i humanih razloga u čemu je ključna pomoć države Republike Hrvatske. Time bi sada jako izražena dvojba: „*otići ili ostati?*“ oslabila u svojoj važnosti.

LITERATURA

1. Akrap, A. (2002): Regionalne i naseljske značajke vitalnih procesa u hrvatskom seoskom stanovništvu, u «Prostor iza: Kako modernizacija mijenja hrvatsko selo», Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, str. 57-90, ISBN 953-6666-24-3
2. Bašić, Ksenija (2003): Depopulacija u gradskoj regiji Zagreba, Stanovništvo Hrvatske-dosadašnji razvoj i perspektive / Živić, Dražen, Pokos, Nenad i Mišetić, Anka (ur.). - (Zagreb) : Institut društvenih znanosti Ivo Pilar , str. 198-210.
3. Čizmić, I. Živić, D. (2005): Vanjske migracije stanovništva Hrvatske - kritički osvrt, u «Stanovništvo Hrvatske - dosadašnji razvoj i perspektive», Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, str. 55-70, ISBN 953-6666-39-1
4. Gail L. Cramer and Clarence W. Jensen (1997): Agricultural Economics and Agribusiness, 7th Edition, John Wiley and sons, Inc., p. 576, ISBN 978-0471173762
5. Gelo, J. (1987): Demografske promjene u Hrvatskoj od 1780. do 1981. g., Globus, Zagreb, str 315, ISBN 86-343-0048-x
6. Gelo, J., Akrap, A. (2003): Stanovništvo i gospodarski razvoj, u «Hrvatski gospodarski razvoj», Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu i Politička kultura, Zagreb, str. 23-55, ISBN 953-6213-51-6
7. Hodžić, A. (2000): Socijalna struktura i mobilnost seoskog stanovništva, Sociologija sela (0038-0326) g 38. 147/148 (2000), 1/2; 79-107
8. Ilišin, Vlasta (2006): Slobodno vrijeme i kultura mladih, u «Mladi između želja i mogućnosti. Položaj, problemi i potrebe mladih Zagrebačke županije», Institut za društvena istraživanja, Zagrebačka županija, Zagreb, str. 416, ISBN 953-6218-30-5
9. Juračak, J., Grgić, I., Kovačić, D., Kisić, I., Husnjak, S., Radman Marija (2005): "Istraživanje mogućnosti razvitka sela i seoskog prostora na području Zagrebačke županije», studija, voditelj Juračak, J., Zagrebačka županija i Agronomski fakultet Zagreb, str. 180
10. Lajić, I., Podgorelec, Sonja; Babić, D. (2001): Otoci - ostati ili otići? Studija o dnevnoj cirkulaciji sa šibenskih otoka, Institut za migracije i narodnosti, Zagreb, str. 206, ISBN 953-6028-15-8
11. Wertheimer-Baletić, Alica (1999): Stanovništvo i razvoj, Mate, Zagreb, str. 655, ISBN 953-6070-03-0

12. Wertheimer-Baletić, Alica (2002): Dugoročni demografski procesi u Hrvatskoj, u «Hrvatska demografska i demostrateška drama», Antun Gustav Matoš d.d. Samobor i Udruga "11. siječanj 1972.", Zagreb, str. 17-31, ISBN 953-6113-120-0
13. Wertheimer-Baletić, Alica; Živić, D. (2003): Demografske promjene u ruralnim područjima Slavonije i Baranje od 1953. do 2001. godine, u «Razvojne perspektive ruralnoga svijeta Slavonije i Baranje», Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, str. 13-40, ISBN 953-6666-30-8

Adresa autora – Author's address:

Doc. dr. sc. Ivo Grgić

Prof. dr. sc. Tito Žimbrek

Prof. dr. sc. Miroslav Tratnik

Zavod za ekonomiku poljoprivrede i agrarnu sociologiju

Agronomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Svetošimunska 25

Zagreb, Hrvatska

Primljeno - Received

18.07 2009.

